

PUBLICATION HISTORY

- EARLIER EDITIONS OF MONDRIAN'S WRITINGS
- ATTEMPTS TO PUBLISH MONDRIAN'S WRITINGS

Vanaf 1921 tot heden (april 2013) zijn er diverse initiatieven geweest om Mondriaans teksten in een bundel uit te geven. Sommige initiatieven zijn niet verder gekomen dan een losse opmerking in een brief, andere initiatieven zijn uitgegroeid tot een werkelijke uitgave.

In dit hoofdstuk bespreek ik chronologisch de volgende initiatieven en uitgaven:

tijdens Mondriaans leven:

- 1921 De suggestie van S.B. Slijper
- 1925 De uitgave in het Duits: *Neue Gestaltung*
- 1931 Het initiatief van S.B. Slijper en H. Buijs
- 1943 Het plan van Mondriaan

na Mondriaans dood (1 februari 1944):

- 1945 De eerste uitgave in het Engels: *Plastic Art and Pure Plastic Art*
- 1947 Het initiatief van Anna Bergman en Til Brugman
- 1956 De eerste uitgave in het Italiaans: 'Scritti di Piet Mondrian' in *L'astrattismo di Piet Mondrian*
- 1957 De uitgave in het Spaans: *Arte plástico y arte plástico puro*
- 1975 Het initiatief van Harry Holtzman: *Writings of Piet Mondrian*
- 1975 De tweede uitgave in het Italiaans: *Piet Mondrian. Tutti gli scritti*
- 1977 De uitgave in het Japans: *Shizen kara chūsō e: Mondorian ronshū* [From nature to abstraction: essays by Mondrian]
- 1986 Het initiatief van Herbert Henkels.
- 1986 De tweede uitgave in het Engels: *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian.*
- 2002 De uitgave in het Tsjechisch: *Lidem budoucnosti. Studie k neoplasticismu.*
- 2006 De derde uitgave in het Italiaans: *Mondrian. Scritti Scelti.*
- 2008 De uitgave in het Portugees: *Neoplasticismo na pintura e na arquitetura. Piet Mondrian.*
- 2010 De uitgave in het Frans: *Piet Mondrian. Écrits français.*

We gaan de edities en de pogingen daartoe een voor een chronologisch langs.

[1921] De suggestie van S.B. Slijper

De eerste die aangeeft dat Mondriaans geschreven werk eens gebundeld zou moeten worden, is Sal Slijper¹. In een ongedateerde brief (vermoedelijk eind 1921²) geeft Mondriaan antwoord op Slijpers idee: 'Zooals je schrijft Sal zou 't wel goed zijn als mijn geschreven werk eens bij elkaar gedrukt verscheen maar zonder onkosten zie ik er voorloopig geen kans toe. Misschien komt later wel eens een gelegenheid. Er zijn trouwens weinig mensen die er wat voor voelen.'

In een volgende brief aan Slijper (februari 1922³): 'Die Trialoog uit De Stijl zou misschien iets voor de Wereldbibliotheek zijn, maar ik weet het ook niet. Mij dunkt een meer algemeene publicatie van 't geen ik schreef heeft nog zoo'n haast niet!'

¹ Salomon B. Slijper (1884-1971, Nederlands makelaar en verzamelaar van Mondriaans werk.

² In de brief staat: '[...] kreeg nog alleen maar in De Stijl geplaatst.' In april 1922 verschijnt voor het eerst een artikel van Mondriaan in een ander tijdschrift. In de brief staat ook: 'Ik heb in 't najaar weer veel tijd verloren met veel kleine artikels.' Deze twee opmerkingen doen besluiten om de brief te dateren op 'eind 1921'; vindplaats kopie brief: RKD-MCP, inv.nr. 76.

³ Ongedateerd, vermoedelijk 'februari 1922'; vlak voor Mondriaans 50^e verjaardag.

Het idee van Slijper om Mondriaans teksten te bundelen zo wel eens te maken gehad kunnen hebben met Mondriaans 50ste verjaardag (7 maart 1922).
Het is bij een suggestie gebleven.

[1925] *Neue Gestaltung* (Bauhausbuch 5)

Een aantal jaren later neemt László Moholy-Nagy⁴, docent verbonden aan het Bauhaus⁵ het initiatief tot de uitgave van een bundel Mondriaan-teksten in Duitse vertaling.

Op 28 februari 1924 schrijft Mondriaan aan Moholy-Nagy welke artikelen geschikt zouden zijn voor een uitgave en dat hij graag een proefdruk wil ontvangen: ‘Cher Monsieur, Votre lettre m’a fait beaucoup de plaisir. Je serai très content de voir mes idées plus connues par votre édition. La traduction de mon article dans ‘De Stijl’ des ‘Bruiteurs futuristes’ me semblait très bien et j’espère que celle du ‘Neo-Plasticisme’ sera de même. Mais vous m’obligeriez de m’en faire parvenir l’épreuve. Je sais comprendre l’allemand mais je ne sais pas l’écrire. Pour cette dernière raison, vous me pardonneriez que je vous réponde en français. [...] Je voudrais en même temps vous faire savoir que j’ai écrit la suite de mon article sur la music et le théâtre, publié en français dans ‘La Vie des Lettres et des Arts’ N.º. XI (J. Povolozky & Cie Editeurs 13 rue Bonaparte Paris). En Hollandais c’est paru dans ‘De Stijl’. Comme également un article suivant sur l’architecture future Neo-Plasticienne. Si un volume les pourrait contenir, je serais heureux de voir paraître tous ces articles ensembles, avec la brochure le Neo Plasticisme.’⁶

Mondriaan informeert Slijper op 8 maart 1924: ‘Van hier geen bijzonders dan dat de akademie uit Weimar, het Bauhaus, me autorisatie vroeg om mijn brochure en Bruiteur artikel uit te geven en te vertalen in het Duitsch. Dat is wel leuk.’⁷

Op 3 april 1924 herhaalt Mondriaan aan Slijper: ‘Ik schreef je meen ik al dat de akademie in Weimar een serie-uitgave heeft (zooiets als de wereldbibliotheek denk ik) en ze mij autorisatie gevraagd hebben mijn brochure en eenige artikelen in Duitsch uit te geven.’⁸

In een ongedateerde brief aan Slijper (vóór 4 juni 1924⁹) schrijft Mondriaan bezig te zijn met het corrigeren van de drukproeven: ‘Ik ben druk met de Duitse vertaalproeven en leef daardoor weer een beetje op; ze geven mijn brochure en 4 groote artikels bij elkaar uit. Als ’t klaar is stuur ik ’t je.’

Voorlopig kan de uitgave echter niet plaatsvinden. Op 4 juni [1924] deelt Mondriaan Slijper mee: ‘Nog een peg dat ’t Bauhaus zijn subsidie kwijt is en voorloopig mijn werk niet kan uitgeven. Juist was alles gedrukt.’¹⁰

Tussen 4 juni en 24 juni 1924 schrijft Mondriaan nog een keer aan Slijper dat het Bauhaus geen geld heeft voor de uitgave; bovendien blijkt er sprake te zijn van een eventuele uitgave in het Nederlands: ‘Het Bauhaus is in financieele moeielijkheden dus hoorde ik nog niets van de Duitse uitgave. De drukproeven heb ik sinds lang gehad. Met een Holl. uitgave wou ik nog wachten tot de Duitse uit is en ook is er nu te veel werk op ’t oogeblik. Dat kan later wel. Dank voor je interesse.’¹¹

Op 24 juni [1924] lijken de persen te draaien. Mondriaan schrijft aan Slijper: ‘Als mijn Duitse boekje uitkomt (ze zijn al aan ’t drukken) zal ik ’t je sturen.’¹²

In feite komt de Duitse uitgave van Mondriaans teksten pas een jaar later tot stand. Mondriaan schrijft op 28 juni 1925 aan Moholy-Nagy: ‘Cher monsieur Moholy, J’étais très heureux de recevoir votre bonne nouvelle, je suis très content que mon livre va paraître. Vous vous rappelez que j’ai changé la première phrase dans la dernière épreuve que vous m’avez envoyé et j’espère qu’elle soit imprimé ainsi parce qu’elle n’était pas encore bien. Cette phrase est extrêmement difficile et à la première vue ne pas très claire même en Hollandais. Mais des choses profondes se cachent n’est pas? Toutefois il faut qu’elles soient bien exprimées et vous m’obligeriez beaucoup d’en faire votre aimable attention que ma dernière correction est faite par l’imprimeur. Dans ce cas ne vous donnez pas la peine de me répondre sur ce [xxx].

⁴ László Moholy-Nagy (1895-1946), Hongaars- Amerikaans schilder, beeldhouwer, fotograaf, docent aan het Bauhaus (1923-1928).

⁵ Het Bauhaus was een opleiding voor beeldende kunstenaars, ambachtslieden en architecten die van 1919 tot 1932 eerst in Weimar, later in Dessau en tenslotte in Berlijn was gevestigd.

⁶ Vindplaats brief: Bauhaus Archiv, Berlin.

⁷ Vindplaats kopie brief: RKD-MCP – 76.

⁸ Idem.

⁹ Gelet op de inhoud van de brief van 4 juni 1924; RKD-MCP – 76.

¹⁰ Vindplaats kopie brief: RKD-MCP – 76.

¹¹ Idem.

¹² Idem.

Je suis aussi content de l'arrangement de l'éditeur. Vous m'obligeriez si je pourrais recevoir 10 exemplaires gratuits. Mes meilleurs vœux pour le succès du 'Bauhaus' et mes salutations à vous, P. Mondrian.¹³

Het 'Bauhausbuch no.5' bevat de volgende teksten van Mondriaan:

- Die neue Gestaltung. (Das Generalprinzip gleichgewichtiger Gestaltung) [016]
- Die neue Gestaltung in der Musik und die futuristischen Italienischen Bruitisten [020]
- Die neue Gestaltung, Ihre Verwirklichung in der Musik und im zukünftigen Theater [023]
- Die Verwirklichung der neuen Gestaltung in weiter Zukunft und in der heutigen Architektur [019]
- Muß die Malerei der Architektur gegenüber als minderwertig gelten? [024]

De 'Bibliographischer Nachweis' achterin het 'Bauhausbuch No.5' vermeldt het volgende:

'Die Erstveröffentlichungen bzw. ursprünglichen Titel der in diesem Band vereinten Aufsätze: Die neue Gestaltung. (Das Generalprinzip gleichgewichtiger Gestaltung): > Le néoplasticisme <, Verlag Galerie L'Effort Moderne, Paris 1920.

Die neue Gestaltung in der Musik und die futuristischen italienischen Bruitisten: > Die neue Gestaltung in der Musik und die futuristischen italienischen Bruitisten <. In: > De Stijl <, 1923. Die neue Gestaltung, ihre Verwirklichung in der Musik und im zukünftigen Theater: > Le néoplasticisme, sa réalisation dans la musique et au théâtre futur <. In: > La vie des lettres et des arts <, Paris 1922.

Die Verwirklichung der neuen Gestaltung in weiter Zukunft und in der heutigen Architektur: > De realiseering van het neo-plasticisme in verre toekomst en in de huidige architectuur <. In: > De Stijl <, 1921.

Muß die Malerei der Architektur gegenüber als minderwertig gelten?: > Moet de Schilderkunst minderwaardig zijn aan de bouwkunst? < In: > De Stijl <, 1923.'

Uit deze 'Nachweis' wordt duidelijk dat de tekst 'Die neue Gestaltung' vanuit het Frans in het Duits is vertaald, dat 'Die neue Gestaltung in der Musik und die futuristischen italienischen Bruitisten' overgenomen is uit *De Stijl*¹⁴, dat 'Die neue Gestaltung, ihre Verwirklichung in der Musik und im zukünftigen Theater' vanuit het Frans in het Duits is vertaald en dat de teksten 'Die Verwirklichung der neuen Gestaltung in weiter Zukunft und in der heutigen Architektur' en 'Muß die Malerei der Architektur gegenüber als minderwertig gelten?' vanuit het Nederlands in het Duits zijn vertaald. Wie de vertalingen uit het Frans en Nederlands heeft verzorgd is niet vermeld.

Er zullen nog twee herdrukken volgen van *Neue Gestaltung*, en wel in 1974 en in 2003.

[1931] Het initiatief van S.B. Slijper en H. Buijs

Medio 1931 praat Slijper met H. Buijs¹⁵ over een eventuele uitgave van Mondriaans geschriften. In een brief aan Slijper (18 juni 1931) zegt Buijs een uitgever gevonden te hebben: 'Amice S.B.S., Verleden week spraken wij o.a. over de schrifturen van Piet Mondriaan, een uitgever, met wien ik dezer dagen dit onderwerp behandelde, voelt er iets voor, ze uit te geven. Is het mogelijk dat ik het geschrift eens ter lezing krijg? Ik vond ook nog een afdruk van zijn artikel 'L'abstrait pur'¹⁶; het ligt hierin; mag ik het terug ontvangen voor mijn archief? Met mijn speciale groeten, H. Buys.¹⁷

Mogelijk heeft het initiatief van Slijper en Buijs iets van doen met Mondriaans naderende 60ste verjaardag (7 maart 1932). Voor zover mij bekend is dit initiatief gestrand.

¹³ Idem, noot 3.

¹⁴ *De Stijl* 6, no. 1 (maart 1923): 1-9; no. 2 (april 1923): 19-26. (De Duitse vertaling in *De Stijl* is vanuit het Franse *La manifestation du Néo-Plasticisme dans la musique et les bruiteurs futuristes italiens* ([020]) vervaardigd door M. Burchartz.)

¹⁵ Hendrikus Buijs of Buys (1895- ...), publicist; het archief van H. Buijs is niet achterhaald. H. Buijs vertaalt in 1939 *La vraie valeur des oppositions* in het Nederlands; deze vertaling verschijnt in de *Kroniek van hedendaagse kunst en cultuur* (zie tekst [061]).

¹⁶ Waarschijnlijk wordt bedoeld [035] ~~ART - Pureté + Abstraction~~ L'art purement abstrait [2].

¹⁷ Vindplaats brief: RKD-MCP - 76-77; ondertekend met Buys, de persoonskaart uit het Centraal Bureau voor Genealogie geeft aan: Buijs.

[1941] Het plan van Mondriaan

Op 7 juli 1941 noteert de Amerikaanse Charmion von Wiegand¹⁸ in haar dagboek¹⁹ dat Mondriaan van plan was een aantal teksten te bundelen en deze bundel als het nodig was in eigen beheer uit te geven: ‘He explained to me about the book - that he would give all his time to it as soon as he was through with his work for the exhibition in October and that he would get it out privately if there was no other way. He told me he got out Neo Plasticisme for 900 francs and that he made his expenses. He outlined what should go in it – the first autobiographical piece, the dialogue, the Circle article, the Nature of Oppositions, the new article on Oppression and Freedom in Art, and some of neo-plasticisme. I had the impression there is no fooling with him, that he means what he says, and will put it through.’

Van april 1941 tot ongeveer oktober 1942 heeft Charmion Mondriaan intensief geholpen met het vertalen, corrigeren en uittypen van zijn Engelse teksten.

In een brief aan Robert Motherwell²⁰ (28 mei 1947²¹) geeft zij een overzicht van de teksten waaraan zij samen met Mondriaan heeft gewerkt²². Bovendien geeft zij in deze brief aan op welke manier zij de schilder met zijn teksten geholpen heeft:

‘Dear Mr. Motherwell: [...] I first met Mondrian in April 1941, when I interviewed him for a magazine. [...] In connection with this interview, Mondrian had prepared some notes for me. I put these notes into correct English and sent them back to him. Out of these notes came Mondrian’s essay ‘Toward the True Vision of Reality [...]’. During the spring and summer of 1941, I saw Mondrian once or twice a week, and discussed with him various other essays, which he asked me to translate and edit. As a result of our conferences, many essays were translated and re-written. Among the essays included in “Plastic Art and Pure Plastic Art” (Documents of Modern Art), I worked with Mondrian on:

1)	Toward the True Vision of Reality.	[093]
2)	A New Realism.	[101]
3)	Abstract Art (for the Peggy Guggenheim catalogue)	[091]
4)	Pure Plastic Art.	[097]

The latter essay was translated from an article in Circle et Carré, then cut and revised in English by Mondrian. “Liberation from Oppression in Art and Life” was the first article written by Mondrian in English from notes made in London. I had little to do with it, except the final editing and typing. The other essays which I translated and worked on with Mondrian include:

5)	Two De Stijl Dialogues (translated from a German manuscript different from the Bauhaus translation.	[012] [015]
6)	The Nature of Oppositions (using an English and a French manuscript)	[061]
7)	Neo-Plasticism in Music and in the Theatre (from a French magazine)	[021]
8)	The Manifestation of Neo-Plasticism in Music and the Italian Futurist Bruiteurs (same magazine)	[020]
9)	Pure Abstract Art (translated from a Zürich newspaper)	[044]
10)	Cubism and Neo-Plasticism (translated from a manuscript in French)	[051]
11)	The Evolution of Humanity is the Evolution of Art (Bull. No 9. L’effort Moderne)	[030]
12)	Abstract Art (Cahier D’art)	[052]
13)	The Realization of Neo-Plasticism in the Far Future and in Contemporary Architecture. (Bauhaus edition)	[023]

and several other small articles such as his last words on Van Doesburg’s death etc.

The bulk of this work was never completed. Mondrian became so occupied with painting that he put aside the idea of publishing the essays. [...] Very sincerely yours, Charmion Wiegand’²³

¹⁸ Charmion von Wiegand (1898-1983), Amerikaans kunsterica en kunstenares.

¹⁹ The Getty Research Institute, Los Angeles; Call Number 990024, Mondrian/Von Wiegand, Photocopies of Journal Entries. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

²⁰ Robert Motherwell (1915-1991), Amerikaans kunstenaar; editeur van ‘the Documents of Modern Art’, uitgegeven bij Wittenborn Art Books.

²¹ De brief is gedateerd ‘1937’, maar dit moet een vergissing zijn; hoogst waarschijnlijk is ‘1947’ bedoeld.

²² Vindplaats brief: The Museum of Modern Art Archives, New York. George Wittenborn, Inc. Papers, Folder: I.A.2.

²³ Digital Appendix: Supplements [101-4] – Brief Von Wiegand aan Motherwell - 28 mei 1947.

Waarschijnlijk heeft Robert Motherwell Charmion Von Wiegand gevraagd om meer achtergrondinformatie en heeft zij met deze brief voldaan aan dit verzoek.

Later (1961) schrijft Charmion in haar ‘memoires’²⁴ het volgende over het vertalen van Mondriaans teksten: ‘Very soon he had the idea of publishing some of his essays in English. “If you would do the work to make it in good English there where this wrong, and introduce it with preface than I shall be very pleased,” he suggested. [...] He wanted to have them published in English, so that the public here would come to understand his work. He gave me his pamphlet on Neo-Plasticism, published in Paris in 1920, and told me that although he was very poor at the time, he had raised nine hundred francs to have it printed privately. If necessary, he would do the same thing here. Could I find the time to help him? He passed on to me the Bauhaus book of his essays, his handwritten manuscripts and many notes and catalogues. Most of this material was in Dutch, French or German. I considered it a worthwhile project, but told him my French was not expert and that I knew no Dutch. “But you have me, and that’s all you need,” he insisted. [...] I soon found that working on Mondrian’s essays was not easy. He would spend hours on two paragraphs and was always busy looking up words in the dictionary and inquiring as to the exact shade of meaning. If told that some expression of his was not idiomatic English, he would insist that it made no difference; it was the way he wanted it. No sooner was a part typed off as finished when there would come a note “with just a paragraph or two to add,” and it would all have to be done over again. He wrote as he painted, clarifying his ideas through many small corrections and emendations. ‘I think the whole is pretty clear now,’ he would say suddenly, and never again would he look at that particular essay. But before this, he had gone through six or seven revisions.’

Mondriaan vraagt in een brief (5 augustus 1941) aan Von Wiegand of zij een inleiding wil schrijven voor zijn boek: ‘I don’t know if you like to write a short preface by the edition of my writing, but in that case it would be a good introduction; the public would get an idea of the content of the book. Or you could send it as letter to an editor in case of presenting it.’²⁵

Het is Mondriaan niet gelukt deze Engelstalige bundel voor zijn dood te realiseren.

[1945] *Plastic Art and Pure Plastic Art 1937 and other essays, 1941-1943*

In 1945 komt de eerste uitgave van Engelstalige teksten op de markt. De uitgave is een deel van de serie *The documents of modern art* onder redactie van Robert Motherwell en uitgegeven bij Wittenborn and Co. in New York.

In de brief van Von Wiegand aan Motherwell worden veertien teksten genoemd die Mondriaan met hulp van Von Wiegand in het Engels heeft geschreven²⁶. Slechts zes teksten zijn opgenomen in *Plastic Art and Pure Plastic Art*:

- Toward the True Vision of Reality	[093]
- A New Realism	[101]
- Abstract Art	[091]
- Pure plastic art	[097]
- Liberation from oppression in art and life	[095]
- Plastic art and pure plastic art	[065]

Het betreft hier uitsluitend ‘Amerikaanse’ teksten van Mondriaan en geen vertalingen. De laatste tekst is ‘Engels’, deze tekst eerder (1937) is ontstaan²⁷.

Motherwell vermeldt het volgende in zijn ‘Preface’ over de teksten:

‘Bibliographical (In English): Toward the True Vision of Reality was originally printed as a pamphlet (at the time of Mondrian’s first exhibition) by the Valentine Gallery, N. Y., 1942; *Pure Plastic Art* in the catalogue *Masters of Abstract Art*, Helena Rubinstein Salon, N.Y., 1942; *Plastic Art and Pure Plastic Art* in *Circle* (edited by Gabo, Martin, and Nicholson), London, 1937; and *Abstract Art* as a

²⁴ Charmion von Wiegand. ‘Mondrian: a memoir of his New York period’. In: *Arts Yearbook 4* (1961): 57-65. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

²⁵ The Getty Research Institute, Los Angeles; Call Number 990024, Mondrian/Von Wiegand, Photocopied Letters. (With the courtesy of the Estate of Charmion von Wiegand and their representative, Michael Rosenfeld Gallery, LLC, New York, NY.)

²⁶ Zie vorige paragraaf ‘Het plan van Mondriaan’.

²⁷ *Circle: International Survey of Constructive Art*, 1937: 41-56 (zie tekst [065]).

preface to *Art of This Century* (edited by Peggy Guggenheim), N.Y., 1942. The latter two articles are here reprinted with slight changes by Mondrian. *Liberation from Oppression in Art and Life* and *A New Realism* are published here for the first time. The present book comprises the complete essays written by Mondrian in English.’

In de volgende drukken is er een zin toegevoegd aan de ‘Bibliographical’: ‘I regret that I neglected in the previous printing of this volume to mention the editorial assistance given to Mondrian by Miss Charmion von Wiegand [...]’.

De uitgave van 1945 zal drie keer worden herdrukt, in 1947, in 1951 en in 2008.

[1947] Het initiatief van Anna Bergman en Til Brugman

In 1947 doen Anna Bergman²⁸ en Til Brugman²⁹ een poging om twee teksten van Mondriaan uit te geven en wel drietalig: in het Frans, Engels en Nederlands. De twee teksten zijn :

- L’Art Nouveau - La Vie Nouvelle [056]
- La Vraie Valeurs des Oppositions [061]

De volgende fragmenten uit de briefwisseling tussen Uitgeverij F.G.Kroonder (Bussum) en mevrouw Bergman geven inzicht in de moeilijkheden bij de realisatie van de uitgave³⁰.

Uitgeverij Koonder schrijft op 10 september 1947 aan Anna Bergman: ‘Mej. Til Brugman te Breukelerveen deelde mij mee dat u de uitgave-rechten bezit van Piet Mondriaan, l’Art et la Vie en dat u bereid bent deze rechten over te dragen tegen het als vergoeding ontvangen van 30 exemplaren van een gecombineerde uitgave in het Frans, Engels en Nederlands’.

Bijna een jaar later (juni 1948) zijn de Engelse en Nederlandse vertalingen van de twee teksten klaar, en blijkt Til Brugman - en passant - ook nog een Duitse vertaling gemaakt te hebben. Uitgeverij Koonder laat op 4 juni 1948 Anna Bergman weten: ‘[...] kan ik u mededelen dat de vertalingen in het Nederlands, Engels en Duits van ‘l’Art et la Vie’ gemaakt zijn en dat de Engelse vertaling ter beoordeling bij mijn Londense co-uitgever is. [...] Wij hebben intussen echter een brief ontvangen van de Heer Holtzman uit New York, die mededeelde dat hij de complete essays van Mondriaan voor boekuitgave in het Frans en Engels aan het voorbereiden was en dat Mondriaan hem in zijn testament tot zijn erfgenaam had benoemd, zodat hij enigszins verwonderd was dat ik op het essay ‘l’Art et la Vie’ rechten liet gelden. [...] Kunt U mij echter nog iets naders omtrent Uw rechten mededelen?’

Anna Bergman antwoordt uitgeverij Koonder (5 juni 1948): ‘[...] meld ik U indertijd de copie van ‘l’Art et la Vie’ cadeau te hebben gekregen van Piet Mondriaan evenals de brochure ‘La vraie valeur des oppositions’, thans ook in Uw bezit. Uit zijn brieven kwam ik ook te weten dat hij het graag het licht had doen zien, dat hij meermalen getracht heeft een uitgever daarvoor te vinden, maar dat dat steeds tevergeefs was. [...] Op een desbetreffende vraag heb ik geantwoord dat ik geen ‘eigendomsrechten’ wou doen gelden en reeds verheugd zou zijn als de wens van Piet Mondriaan, de uitgave van ‘l’Art et la Vie’, toch verwezenlijkt zou worden.’

Op 6 juli 1949 blijkt de uitgave nog steeds niet gerealiseerd. Uitgeverij Koonder geeft in een brief aan Anna Bergman drie redenen voor het uitstel: ‘Verschillende omstandigheden, zoals de belangrijke kentering op de boekenmarkt; het feit dat de Engelse co-uitgever geen import licence kan verkrijgen en het bezwaar dat de Heer H. Holtzman te New York maakte, die mededeelde dat hij alle rechten van Mondriaan testamentair beheert, zijn daar de oorzaak van.’

Vijf jaar later (1954) hakt Koonder de knoop door. Hij ziet af van publicatie. Hij schrijft op 29 juli 1954 aan Anna Bergman: ‘Naar aanleiding van Mondriaan ‘l’Art et la Vie’ spijt het me U te moeten berichten, dat ik van uitgave daarvan heb afgezien.’

Daarmee strandt de poging van Anna Bergman om de twee teksten van Mondriaan (‘L’Art Nouveau - La Vie Nouvelle’ en ‘La Vraie Valeurs des Oppositions’) uit te geven’.

²⁸ Anna Bergman, zuster van Cees Bergman (1867-1947), Nederlands amateurschilder, schilderles van Mondriaan.

²⁹ Til Brugman (1888-1958), Nederlands vertaalster.

³⁰ Vindplaats correspondentie: Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis - RKD, Den Haag. Archief Anna Bergman, archiefnummer 0662.

[1956] 'Scritti di Piet Mondrian'

Negentien teksten van Mondriaan in het Italiaans verschijnen in het boek van Ottavio Morisani *L'Astrattismo di Piet Mondriaan*.³¹ Het boek is het dertiende deel van de serie *Collezione di varia critica*.

Op het titelblad staat vermeld: 'Con Appendice di Scritti dell'Artista'; dit aanhangsel beslaat bijna het hele boek³².

Morisani zegt in het voorwoord dat de teksten uit het Frans, Engels en Duits zijn vertaald³³. Er wordt in het boek niet vermeld wie de vertaler(s) is (zijn).

In *Scritti di Piet Mondrian* zijn de volgende negentien teksten opgenomen:

- [zonder titel]	[007][008]
- Estratti da « De Stijl »	[010]
- Il Neoplasticismo: principio generale dell'equivalenza plastica	[016]
- La realizzazione della nuova rappresentazione nel lontano futuro e nell'architettura di oggi	[019]
- Deve la pittura essere considerata inferiore all'architettura?	[023]
- La nuova rappresentazione nella musica ed i rumoristi italiani	[017]
- Il neoplasticismo: la sua realizzazione nella musica e nel teatro futuro	[021]
- L'espressione plastica nuova nella pittura	[037]
- Casa - Strada - Città	[040]
- L'arte realistica e l'arte superrealistica (la morfoplastica e la neoplastica)	[050]
- Risposta ai « Cahiers d'art »	[052]
- La Neoplastica	[057][059][060]
- Arte plastica e pura arte plastica	[065]
- L'arte astratta	[091]
- Liberazione dall'oppressione nell'arte e nella vita	[094]
- Verso la vera visione della realtà	[093]
- Pura arte plastica	[078]
- Un nuovo realismo	[101]
- Vedute vitale	[- - -]

De eerste tekst ('[zonder titel]') bevat een aantal notities uit de schetsboeken die Mondriaan maakte in Domburg en Parijs. Opmerkelijk daarbij is dat volgens Morisani de teksten in *Scritti di Piet Mondriaan* vertaald zijn uit het Frans, Duits en Engels; de notities in de schetsboeken zijn in het Nederlands. Een Engelse vertaling van de notities verschijnt pas in 1969³⁴.

De laatste tekst 'Vedute vitale' is een vertaling van 'Vital Views', dat in september 1945 is verschenen in een folder van een winkel voor schildersbenodigdheden, de A.I. Friedman Company³⁵. De brochure is getiteld: *Friem's Four Pages*³⁶. De tekst is niet in dit corpus opgenomen, in de eerste plaats omdat het een combinatie is van twee fragmenten uit een eerder artikel (1944) van Jay Bradley, en in de tweede plaats omdat het niet door Mondriaan is samengesteld; de schilder overlijdt op 1 februari 1944. De titel 'Vital Views' zal door de redacteur van de brochure zijn samengesteld.

Charmion von Wiegand, Harry Holtzman en Fritz Glarner³⁷ hebben materiaal beschikbaar gesteld voor het boek van Morisani: 'Tengo a ringraziare in modo particolare la Signora Charmion von Wiegand, il pittore Harry Holtzman ed il pittore Fritz Glarner, che hanno generosamente posto a mia disposizione il materiale in loro possesso.'³⁸

³¹ O. Morisani. *L'Astrattismo di Piet Mondriaan*. Venezia: Neri Pozza Editore, 1956.

³² Van p. 41 tot en met p. 189.

³³ La traduzione è stata condotta sui testi francesi, inglesi e tedeschi. Dove lo si è potuto liberamente, ma più spesso in modo letterale per conservare al testo il suo carattere.

³⁴ R.P. Welsh, and J.M. Joosten. *Two Mondrian Sketchbooks 1912-1914*. Amsterdam, 1969.

³⁵ A.I. Friedman Company, 43 West 47th Street, New York 19, N.Y.

³⁶ Thomajan, P.K. (ed.). *Friem's Four Pages*. New York, 1945: n.p.

³⁷ Fritz Glarner (1899-1972), Zwitsers-Amerikaans kunstenaar.

³⁸ O. Morisani. *L'Astrattismo di Piet Mondriaan*. Venezia: Neri Pozza Editore, 1956: [p. 9]. Een globale vertaling: 'Ik wil met name mevrouw Charmion von Wiegand, de schilder Harry Holtzman en de schilder Fritz Glarner, die het in hun bezit zijnde materiaal

L'Astrattismo di Piet Mondrian werd uitgegeven in 1956, maar werd daarna nooit herdrukt.

[1957] *Arte plástico y arte plástico puro*

Deze Spaanse uitgave uit 1957 is een vertaling van *Plastic Art and Pure Plastic Art* (1945)³⁹. De Engelse teksten zijn in het Spaans vertaald door de architecten Raúl R. Rivarola en Aníbal C. Goñi.

In *Arte plástico y arte plástico puro* zijn de volgende teksten opgenomen:

- Hacia la verdadera visión de la realidad [093]
- Un nuevo realismo [101]
- Arte abstracto [091]
- Arte plástico puro [097]
- Liberación de la opresión en el arte y en la vida [095]
- Arte plástico y arte plástico puro [065]

De uitgave van 1957 wordt tweemaal herdrukt, in 1961 en in 2007.

[1975] Het initiatief van Harry Holtzman

Uit een brief van uitgeverij Koonder aan Anna Bergman (4 juni 1948) blijkt dat Harry Holtzman vier jaar na Mondriaans dood al plannen heeft voor een uitgave van Mondriaans teksten. In deze brief staat namelijk: ‘Wij hebben intussen echter een brief ontvangen van de Heer Holtzman uit New York, die mededeelde dat hij de complete essays van Mondriaan voor boekuitgave in het Frans en Engels aan het voorbereiden was [...]’. Het zou echter nog tot 1975 duren voor de plannen van Holtzman gerealiseerd zouden worden in de vorm van een uitgave van Mondriaans teksten in het Italiaans: *Piet Mondrian. Tutti gli scritti*⁴⁰.

Opmerkelijk is de volgende vermelding in het colofon van *Tutti gli scritti* (p. [4]): ‘Titolo dell’opere originale Writings of Piet Mondrian edited by Harry Holtzman © by The Viking Press, Inc., New York.’ Hieruit kunnen we niet anders concluderen dan dat er een uitgave van de verzamelde geschriften van Mondriaan reeds door Holtzman was samengesteld en uitgegeven bij ‘The Viking Press’. Bij navraag was bij ‘The Viking Press’ niets bekend over een uitgave van *Writings of Piet Mondrian*. Het bleek ook niet mogelijk voor ‘The Viking Press’ te achterhalen of er in 1975 contact is geweest met Holtzman over de uitgave van de *Writings of Piet Mondrian*. Ook in het Holtzman archief⁴¹ was niets te vinden over deze in *Tutti gli scritti* vermelde uitgave. Pas in 1986 komt onder leiding van Holtzman de uitgave in het Engels tot stand⁴².

[1975] *Piet Mondrian. Tutti gli scritti*

De editie *Tutti gli scritti* bevat 29 teksten van Mondriaan in het Italiaans en is samengesteld door Harry Holtzman⁴³. De teksten worden voorafgegaan door een voorwoord van Filiberto Menna.

In het colofon vermeldt Holtzman: ‘Traduzione dall’inglese, dal francese e dal tedesco di Libero Sosio. Traduzione dall’olandese di Andrea Agostini (pp. 135-141 e 183-195)⁴⁴, Gabriella Ambrosini

royaal tot mijn beschikking stelden.’

³⁹ R. R. Rivarola, and A.C. Goñi (translators). *Piet Mondrian. Arte plástico y arte plástico puro*. Buenos Aires: Victor Leru, 1957.

⁴⁰ H. Holtzman (ed.). *Piet Mondrian. Tutti gli scritti*. Milano: Giangiacomo Feltrinì, 1975.

⁴¹ Harry Holtzman Papers. Beinecke Rare Book & Manuscript Library, Yale University, New Haven, USA; Call number: GEN MSS 1102.

⁴² H. Holtzman, and M.S. James (eds.). *The New Art – The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*. Boston: Hall, 1986.

⁴³ H. Holtzman (ed.). *Piet Mondrian. Tutti gli scritti*. Milano: Giangiacomo Feltrinì, 1975.

⁴⁴ ‘I grandi boulevards’ en ‘La realizzazione del neoplasticismo nel lontano futuro e nell’architettura di oggi’.

Antonelli (pp. 29-87 e 197-200)⁴⁵, Fernanda Bramanti (pp. 197-200, per gentile concessione de Il Saggiatore⁴⁶).

Tutti gli scritti bevat de volgende teksten:

- Il neoplasticismo in pittura	[010][011]
- Dialogo sul neoplasticismo	[012]
- Realtà naturale e realtà astratta. Dialogo	[013]
- I grandi boulevards	[014]
- Piccolo ristorante. Domenica delle palme	[015]
- Il neoplasticismo, principio generale dell'equivalenza plastica	[016]
- Il neoplasticismo nella musica e i « bruiteurs futuristes italiens »	[017]
- Il neoplasticismo (la nuova plastica) e la sua realizzazione nella musica	[018]
- La realizzazione del neoplasticismo nel lontano futuro e nell'architettura di oggi	[019]
- Il neoplasticismo	[022]
- La pittura dev'essere subordinata all'architettura?	[023]
- Non assioma ma principio plastico	[024]
- Nel vento	[028]
- Omaggio a van Doesburg	[053]
- Abbasso l'armonia tradizionale	[026]
- Le arti e la bellezza del nostro ambiente tangibile	[029]
- L'evoluzione dell'umanità è l'evoluzione dell'arte	[030]
- L'architettura neoplastica del futuro	[032]
- L'arte puramente astratta	[035]
- La nuova espressione plastica nella pittura	[037]
- Casa - strada - città	[040]
- Pittura e fotografia	[041]
- Il jazz e il neoplasticismo	[042]
- L'arte astratta pura	[044]
- La moda	[055]
- L'arte realistica e l'arte superrealistica	[050]
- Il cubismo e la neoplastica	[051]
- Un museo contemporaneo internazionale	[054]
- L'arte nuova, la nuova vita	[056]

Piet Mondrian. Tutti gli scritti werd uitgegeven in 1975, maar werd daarna nooit herdrukt.

[1977] *Shizen kara chūsō e: Mondorian ronshū*
(From nature to abstraction: essays by Mondrian).

De Mondriaan teksten in deze bundel zijn in het Japans vertaald door Kazuo Akane⁴⁷. De bundel bevat de volgende teksten⁴⁸:

- Shizenteki riaritii to chūshōteki riaritii [Natuurlijke en abstracte realiteit]	[013]
- Neo-purasutiishizumu (shinzōgyō shugi) - zogyoteki nado kasei no ippan gensi [Le Néoplasticisme. Principe Général de l'Équivalence Plastique]	[016]
- Atarashii geijutsu - atarahii jinsei - junsui kankei no bunka [L'art nouveau - la vie nouvelle]	[056]
- Zōgyō geijutsu to junsui zōgyō geijutsu	

⁴⁵ 'Il neoplasticismo in pittura' en 'Non assioma ma principio plastico'.

⁴⁶ Uitgever van: M. Seuphor. *Piet Mondrian. La vita e l'opera*. Milano: Il Saggiatore, 1960.

⁴⁷ K. Akane. *Shizen kara chūsō e: Mondorian ronshū*. Tokyo: Bijutsu shuppansha, 1977.

⁴⁸ Voor de Latijnse schrijfwijze van de Japanse titels is gebruik gemaakt van de vermelding in de 'Catalogue of the Published Writings' (CRII: 505-517).

	[Plastic Art and Pure Plastic Art]	[065]
-	Jitsuzai no makoto no buishon o mezashite [Toward the True Vision of Reality]	[093]
-	Junsui zogyo geijutsu [Pure Plastic Art]	[097]
-	Chūshō geijutsu [Abstract Art]	[091]
-	Atarahii riarizumu [A New Realism]	[101]
-	Geijutsu to jinsei ni okeru yokuatsu kara no kaihō [Liberation from Oppression in Art and Life]	[095]
-	Tairitsu no shinka [La vraie valeur des oppositions]	[061]

Als uitgangspunt voor de Japanse vertalingen geeft Akane de volgende bronnen:

‘Natuurlijke en abstracte realiteit’:	‘ <i>De Stijl</i> ’, vol. II, no.8-12, vol. III no. 2-10. M. Seuphor, <i>Piet Mondrian - Life and Work</i> , p.301-352, Thames and Hudson, London, 1956.
‘Le Néoplasticisme’ :	‘Le Néoplasticisme’, Principe Général de l’Équivalence Plastique. Ed. l’Effort Modern, Paris, 1920. ‘Nieuwe Beelding’ München, 1925. Bauhausbucher no.5. Catalogue, Whitechapel, Art Gallery, London 1955, (translated into English by T.W.E. Arp.)
‘L’art nouveau- la vie nouvelle’	‘New art – new life’.In: H.L.C. Jaffé. <i>De Stijl 1917-1931.</i> <i>The Dutch contribution to modern art.</i> Amsterdam, 1956: 211-254.
‘La vraie valeur des oppositions’:	<i>Cahiers d’art</i> , Vol. XXII. 1947. ‘True Value of Oppositions’, H.L.C. Jaffé. ‘ <i>De Stijl 1917-31</i> ’, Amsterdam, 1957.
‘Plastic Art and Pure Plastic Art’:	<i>Circle, International Survey of Constructive Art</i> , London, 1937. Wittenborn, New York, 1945.
‘Abstract Art’	<i>Art of This Century</i> , Peggy Guggenheim, New York, 1942. ‘Plastic Art and Pure Plastic Art’, Wittenborn, New York, 1945.
‘Liberation from Oppression in Art and Life’:	‘Plastic Art and Pure Plastic Art’, Wittenborn, New York, 1945.
‘Pure Plastic Art’:	<i>Masters of Abstract Art</i> , Helena Rubinstein Gallery, New York, New Art Center, 1942. ‘Plastic Art and Pure Plastic Art’, Wittenborn, New York, 1945.
‘Toward the True Vision of Reality’	New York, Valentine Gallery, 1942. ‘Plastic Art and Pure Plastic Art’, Wittenborn, New York, 1945.
‘A New Realism’	‘Plastic Art and Pure Plastic Art’, Wittenborn, New York, 1945.

Deze Japanse uitgave uit 1977 wordt in 1979 herdrukt.

[1986] Het initiatief van Herbert Henkels

In 1986 noteert Herbert Henkels⁴⁹ het volgende:

‘Een heruitgave van de belangrijkste geschriften van Mondriaan is zeer de moeite waard; daarbij kan uitgegaan worden van een uitgave in de oorspronkelijke taal met een vertaling naar het Engels; de bundels kunnen thematisch gerangschikt worden; belangrijke gerelateerde documenten kunnen eraan toegevoegd worden.’⁵⁰

Uit aantekeningen van Henkels blijkt dat hij de volgende vijf thematische bundels voor ogen had⁵¹:

- 1e bundel - De Nieuwe Beelding + Le Néo-Plasticisme + enkele grote artikelen;
- 2e bundel - Autobiografische geschriften: Natuurlijke en Abstracte Realiteit + Toward the true vision of Reality + interviews (bv. 1920, 1922, 1924, 1926, 1935, 1944) + antwoord aan Zervos (1926);
- 3e bundel - Geschriften over kunst en maatschappij: L’art et la Vie + Oppression (1938-1943);
- 4e bundel - Muziekartikelen (1922-1924)
- 5e bundel - Verspreide artikelen in: Vouloir, Cercle et Carré, Cahiers d’Art, Muba, Abstraction-Création, etc.

Uit andere aantekeningen van Henkels blijkt dat hij aan de uitgeverij SUN echter een ander voorstel doet tot bundeling van Mondriaans geschriften⁵²:

- 1e bundel - Titel: ‘Het Neoplasticisme’: Bauhausbuch + brochure 1920 + twee ‘Groene’ schetsen⁵³ + vier artikelen; ca. 80-90 p.; omslag Tableau I; ca. 15 illustraties;
- 2^e bundel - Titel: ‘De Nieuwe Beelding’: De nieuwe Beelding in de Schilderkunst + Trioloog + teksten schetsboeken; ca. 200 p.; ca. 80-90 illustraties; ca. 15 in kleur; omslag zelfportret 1918;
- 3e bundel - Titel: ‘L’art et la Vie / De kunst en het leven, en andere essays’: Franse en Engelse teksten (Vouloir, i10, Cercle et carré, Amerikaanse, l’Art et la Vie) + ongepubliceerde teksten; 150-200 p.; ca. 30-40 illustraties; ca. 5-7 in kleur; omslag gele lijnen of New York Diamond.

Geen van de door Henkels voorgestelde bundels is gerealiseerd.

[1986] *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*

Deze verzameling van Mondriaan-teksten, samengesteld door Harry Holtzman en Martin James⁵⁴, is de meest uitgebreide en best gedocumenteerde uitgave⁵⁵. De vertalingen zijn zoveel mogelijk aan de hand van de originele manuscripten gemaakt, door Holtzman en James met hulp van diverse vertalers. Het voorwoord vermeldt: ‘Translations from the Dutch were reviewed by Alan Doig, and assistance in translation was given at various times by Gerda Braunschweig, Charles Duits, Hans Locher, and Otie Storm.’⁵⁶ Holtzman en James vermelden geen Frans vertalers, waaruit we concluderen dat zij zelf de vertalingen uit het Frans hebben vervaardigd.

De drie delen van het boek - ‘The De Stijl Years’, ‘After De Stijl’, ‘England and United States’ - worden ingeleid met een uitgebreide biografische notitie. De teksten gaan vergezeld van kortere of langere toelichtingen.

⁴⁹ Herbert Henkels (1940-2002), conservator Haags Gemeentemuseum.

⁵⁰ Herbert Henkels Archief, Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis - RKD, Den Haag, archiefmap nr. 150.

⁵¹ Idem.

⁵² Idem.

⁵³ Niet duidelijk wat hier wordt bedoeld: er is slechts één artikel van Mondriaan - weliswaar in twee afleveringen - in *De Nieuwe Amsterdammer* (‘de nieuwe Groene’) verschenen: [014] *De groote boulevards*.

⁵⁴ Martin S. James (1920-2011), Engels-Amerikaans kunsthistoricus, auteur van verschillende publicaties over Mondriaan.

⁵⁵ H. Holtzman, and M.S. James (eds.). *The New Art – The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian*. Boston, 1986.

⁵⁶ Idem, p. xviii.

The New Art - The New Life bevat de volgende Engelse teksten:

Part I The De Stijl Years: 1917-24

- The New Plastic in Painting [010][011]
- Natural Reality and Abstract Reality: A Dialogue (While Strolling from the Country to the City) (1919-20) [013]
- Les Grands Boulevards [014]
- Little Restaurant - Palm Sunday [015]
- Neo-Plasticism: The General Principle of Plastic Equivalence [016]
- The Manifestation of Neo-Plasticism in Music and the Italian Futurists' Bruiteurs [017]
- Neo-Plasticism : Its Realization in Music and Future Theater (1922) [021]
- The Realization of Neo-Plasticism in the Distant Future and in Architecture Today (Architecture Understood as our Total Nonnatural Environment) (1922) [019]
- Is Painting Inferior to Architecture? [023]
- Neo-Plasticism. (1923) [022]
- No Axiom but the Plastic Principle. (1923) [024]
- Blown by the Wind (1924) [028]
- [Homage to Van Doesburg] (1931) [053]

Part II After De Stijl: 1924-38

- The Arts and the Beauty of Our Tangible Surroundings (1923) [029]
- Down with Traditional Harmony! (1924) [026]
- The Evolution of Humanity Is the Evolution of Art (1924) [030]
- The Neo-Plastic Architecture of the Future (1925) [032]
- Purely Abstract Art (1926) [034]
- The New Plastic Expression in Painting (1926) [037]
- Home - Street – City (1926) [040]
- General Principles of Neo-Plasticism (1926) [038]
- Painting and Photography (1927) [041]
- Jazz and Neo-Plastic (1927) [042]
- Pure Abstract Art (1929) [044]
- [A Note on Fashion] (1930) [055]
- Realist and Surrealist Art (Morphoplastic and Neo-Plastic) (1930) [050]
- Cubism and Neo-Plastic (1930) [051]
- An International Museum of Contemporary Art (1931) [054]
- The New Art -The New Life: The Culture of Pure Relationships (1931) [056]
- Introduction to "The New Art – The New Life" (1931) [058]
- Neo-Plastic [057]
- [Artistic Efficacy] [059]
- [Reply to a Question] [060]
- The True Value of Oppositions in Life and Art (1934) [061]
- [Reply to an Inquiry] (1935) [062]
- Plastic Art and Pure Plastic Art (1936) [065]
- Three Notes (1937) [064]
- Art without Subject Matter (1938) [066]
- Neo-Plastic (1938) [067]

Part III England and the United States: 1938-44

- The Necessity for a New Teaching in Art, Architecture, and Industry (1938) [068][070][071]
- A New Religion? (c. 1938-40) [069]
- Liberation from Oppression in Art and Life (1939-40) [095]
- Abstract Art (1941) [091]
- [Notes for an Interview] (ca. 1941) [078][079]
- Toward the True Vision of Reality (1941) [093]
- Pure Plastic Art (1942) [097]
- A New Realism (1942-43) [101]

- Plastic Art: Reflex of Reality [104]
- Space-Determination in Painting, Sculpture, and Architecture [109]
- [An Interview with Mondrian (1943) [098][102]
- [A Folder of Notes] (ca. 1938-44) [108][109][112][113][114][115][116][117][118][119][120][122][123][124][125][126]

The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian wordt tweemaal herdrukt, in 1987 en in 1993.

[2002] *Lidem budoucnosti. Studie k neoplasticismu*

In 2002 verschijnt een aantal Mondriaan teksten in een Tsjechische verzamelbundel⁵⁷. De bundel is samengesteld door Tomáš Pospiszyl. Mondriaans Franse teksten zijn vertaald door Vladimira Daňková, de Engelse teksten door Petr Rezek en de Nederlandse door Peter Rezek en Jesse Ultzen.

De volgende teksten zijn in *Lidem budoucnosti. Studie k neoplasticismu* opgenomen:

- Nové zobrazování v malířství [De Nieuwe Beelding in de schilderkunst] [010]
- Vyhraněné a nevyhraněné [Het bepaalde en het onbepaalde] [011]
- Neoplasticismus [Le Néo-Plasticisme] [016]
- Realizace neoplasticismu v daleké budoucnosti a v současné architektuře [De realiseering van het Neo-Plasticisme in verre toekomst en in de huidige architectuur] [019]
- Umění plastické a čisté plastické umění [Plastic Art and Pure Plastic Art] [065]
- Osвобоzení od útlaku v umění a životě [Liberation from Oppression in Art and Life] [095]
- Abstraktní umění [Abstract Art] [091]

Lidem budoucnosti. Studie k neoplasticismu is niet herdrukt.

[2006] *Mondrian. Scritti Scelti*

De uitgave *Mondrian. Scritti Scelti* is het vierde deel van de serie *Documenti* onder redactie van Marco Goldin⁵⁸. Het voorwoord is geschreven door Stefano Crespi en de vertalingen zijn van de hand van Viviana Tonon. Het uitgangspunt voor de Italiaanse teksten zijn (waarschijnlijk) de Engelse teksten uit *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian* (1986) geweest. In ieder geval verschilt het Italiaans van de teksten in *Scritti Scelti* - voor zover we kunnen nagaan - van die in *Scritti di Piet Mondrian* (1956) en in *Tutti gli scritti* (1975).

In *Mondrian. Scritti Scelti* zijn de volgende negen Mondriaan-teksten opgenomen:

- Il Neoplasticismo. Principio generale dell'equivalenza plastica [016]
- L'arte puramente astratta [034]
- L'espressione Plastica Nuova in pittura [037]
- Arte pura e astratta [044]
- L'arte nuova, la nuova vita. La cultura dei rapporti puri [056]
- Verso la visione vera della realtà [093]
- Un realismo nuovo [101]
- Intervista con Mondrian [098][102]

Mondrian. Scritti Scelti is niet herdrukt.

[2008] *Neoplasticismo na pintura e na arquitetura. Piet Mondrian*

⁵⁷ T. Pospiszyl (ed.). *Lidem budoucnosti. Studie k neoplasticismu*. Praag: Triáda, 2002.

⁵⁸ M. Goldin (ed.). *Mondrian. Scritti Scelti*. Trevisio: Linea d'ombra Libri, 2006.

Zeven teksten van Mondriaan worden voor het eerst in het Portugees gepresenteerd in de bundel *Neoplasticismo na pintura e na arquitetura. Piet Mondrian*⁵⁹. De redacteur is Carlos A. Ferreira Martins, het voorwoord is geschreven door Carlos Leite Brandão. De Portugese teksten zijn (waarschijnlijk) vertalingen van de Engelse uit *The New Art - The New Life. The Collected Writings of Piet Mondrian* (1986). Deze conclusie wordt ingegeven door de tekst ‘Dois esboços de ensaios’, die in die vorm alleen voorkomt in *The New Art - The New Life*: ‘[Two Sketches for Essays]’.

In het colofon staat vermeld: ‘Vera Pereira traduziu os textos ‘Os grandes bulevares’, ‘Dois esboços de ensaios’ e ‘A arquitetura neoplástica do futuro’. Sônia Salzstein auxiliou na tradução dos conceitos em ‘O Neoplasticismo na pintura.’ João Carlos Pijnappel heeft waarschijnlijk de andere teksten vertaald.

De volgende teksten staan in deze Portugese verzameluitgave:

- O Neoplasticismo na pintura [1917]	[010]
- Os grandes bulevares [1920]	[014]
- A realização do Neoplasticismo no futuro distante e na arquitetura de hoje [1922]	[019]
- Deve a pintura ser inferior à arquitetura? [1923]	[023]
- A arquitetura neoplástica do futuro [1925]	[032]
- A casa – a rua – a cidade [1926]	[039]
- Dois esboços de ensaios [1942-44]	[098][102]

Neoplasticismo na pintura e na arquitetura is niet herdrukt.

[2010] *Piet Mondrian: Écrits français*

Brigitte Leal (Centre Pompidou) heeft twintig Franse teksten van Mondriaan bijeengebracht in een bundel met de titel: *Piet Mondrian. Écrits français*⁶⁰. Deze teksten waren al eerder gepubliceerd in diverse Franse tijdschriften.

De volgende teksten zijn opgenomen in *Écrits français*:

- Le Néo-Plasticisme	[016]
- La manifestation du néo-plasticisme dans la musique et les bruiteurs futuristes italiens	[020]
- Le Néo-Plasticisme. Sa réalisation dans la musique et au théâtre futur	[021]
- Réponse à notre enquête: « Où va la peinture moderne ? »	[027]
- Les arts et la beauté de notre ambiance tangible	[029]
- L'évolution de l'humanité est l'évolution d'art	[030]
- L'architecture future néo-plasticienne	[032]
- ART Pureté + Abstraction	[035]
- L'expression plastique nouvelle dans la peinture	[037]
- Principes généraux du Néo-Plasticisme	[038]
- Le Home – La Rue – La Cité	[040]
- [Ne pas s'occuper de la forme]	[047]
- L'art réaliste et l'art superréalistes (La morphoplastique et la néoplastique)	[050]
- De l'art abstrait	[052]
- Hommage à Van Doesburg	[053]
- [La Néo-Plastique]	[057]
- [L'efficacité artistique d'une oeuvre]	[059]
- [Qu'est-ce que je veux exprimer par mon oeuvre?]	[060]
- Réponse à l'enquête: « Les jeunes qu'en font-ils de la dignité de l'art ? »	[062]
- La vraie valeur des oppositions	[061]

⁵⁹ C.A. Ferreira Martins (ed.). *Neoplasticismo na pintura e na arquitetura. Piet Mondrian*. São Paulo: Cosac Naify, 2008.

⁶⁰ B. Leal (ed.). *Piet Mondrian. Écrits français*. Paris: Éditions du Centre Pompidou, 2010.